

Židovské soudnictví

Tomáš Pezl*

Židovské právo je od nepaměti provázeno rozsáhlou interpretací, která byla činěna jak učenci tak i prostřednictvím institucí soudního typu. V rámci svědeckví, které nám Tóra¹ dává je zřejmé, že základ židovského soudnictví byl položen již v době putování izraelských kmenů po poušti, čímž lze dojít k závěru, že židovská civilizace byla jednou z těch, kde soudnictví vzniklo před samotnou kodifikací práva, a proto je možné, že právo jako takové je založeno i na prvotních soudních rozhodnutích². Židovské soudnictví se sice od Mojžíše jako prvního soudce poměrně zásadně změnilo do podoby dnešních rabínských soudů, ale po celou tu dobu, je zřejmé, že existuje určitá návaznost na starší formy soudnictví.

Samotný základ židovského soudnictví lze nalézt již v Tóře, ze které je patrné, že již Mojžíš započal s určitou organizací soudní moci. Nejdříve vykonával soudcovskou pravomoc sám³, následně pak delegoval svou pravomoc na další osoby, jejichž pravomoci rozdělil po skupinách osob na pravomoc nad tisíci, sty, padesáti a desíti⁴. Z textu je rovněž patrné, že se mělo jednat o muže, kteří měli určité charakterové vlastnosti tak, aby byli schopni vykonávat svěřenou pravomoc – měli být schopní, bohabojní, ctící pravdu a nenávidějící úplatky.⁵

Vývoj organizace židovského soudnictví ve starověku

Původní dělení jurisdikce bylo zřejmě podle kmenů⁶ a dále pak podle jednotlivých uskupení osob dle počtu (tisíce, stovky, padesátky, desítky). Zásadní změnou je pak vstup kmenů izraelských do Izraele a její dobytí. V tu chvíli bylo potřeba upravit soudní soustavu tak, aby odpovídala spíše geografickému rozložení než roz-

ložení podle počtu lidí. Proto dochází k vytvoření soudních orgánů v každém městě, kdy soudy jsou složeny ze starších města⁷, kdy jsou tyto soudy situovány do bran nebo za brány měst, jakožto do míst, kde se v té době konalo přijetí cizinců, směna zboží atd.⁸

Po vzniku království kolem roku 1000 př.o l. dochází ke vzniku soudního dualismu, kdy na jedné straně fungují tradiční soudy v jednotlivých obcích, kterým předsedají starší a jednak jsou ustavovány soudy královské, kterým buď předsedá sám král nebo jím pověřené osoby⁹. V době královské soudní moc uzurpují králové na úkor jednotlivých kmenů, například známý je Šalamoun jako soudce, který soudil v soudní síni obložené cedrovým dřevem¹⁰. Jeho soud byl zřejmě soudem odvolacím a mohl soudit i v prvním stupni v závažnějších případech¹¹.

Role královských soudů a soudců se zřejmě časem spojila i s vojenskou správou v jednotlivých střediscích a provinciích, co však není jasné, v jakém vztahu fungovaly královské soudy vůči soudům místním složeným ze starších.¹²

Na druhou stranu je vhodné zmínit i tradiční výklad, který je založen na interpretaci Mišny¹³, zejména pak jejího traktátu Sanhedrin, pak je obraz soudnictví poněkud odlišný. Zvláště pak od doby, kdy existuje chrám (tj. Šalamounův chrám). Mišna stanoví pro různé spory, různě obsazené typy soudů, kdy v zásadě rozeznává tři

* JUDr. Tomáš Pezl, Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni.

¹ Tóra je označení prvních pěti knih Mojžíšových ve Starém zákoně, jedná se o nejdůležitější část bible pro Židy.

² ELON, Menachem. The Principles of Jewish law. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica, c1975, 866 columns. Pirsum (Universita ha-Ivrit bi-Yerushalayim. Makhon le-heker ha-mishpaḥa ha-Ivri), mis. 6. ISBN 07-065-1415-7. s. 561.

³ Exodus 18:13.

⁴ Exodus 18:21-22.

⁵ Exodus 18:21.

⁶ Deuteronomium 1:13.

⁷ Srovnej Deuteronomium 21:18-21, Deuteronomium 22:13-21, Deuteronomium 25:5-10.

⁸ HECHT, Neil S. An introduction to the history and sources of Jewish law. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 2.

⁹ HECHT, Neil S. An introduction to the history and sources of Jewish law. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 3.

¹⁰ 1. Královská 7:7.

¹¹ HECHT, Neil S. An introduction to the history and sources of Jewish law. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 8.

¹² HECHT, Neil S. An introduction to the history and sources of Jewish law. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 9.

¹³ Mišna – je sepsaná ústní tradice, která doplňuje Tóru, také je označována jako „ústní Tóra“ (Tora še-be-al-pe). Mišna byla podle tradice kodifikována kolem roku 200 o.l. rabínem Jehudou HaNasim. Skládá se ze 6 částí – sider, kdy každá z nich je organizována dále do traktátů a částí.

typy: 1) Velký Sanhedrin obsazený 71 soudci, 2) Malý Sanhedrin obsazený 23 soudci a běžný soud obsazený 3 soudci.¹⁴

Velký Sanhedrin vychází z biblické tradice, kdy měl Mojžíš shromáždit 70 mužů ze starších a správců, ze kterých měl vytvořit radu, která s ním spoluvládla. Malý Sanhedrin se skládal z 23 soudců, a kterých mělo být 12 pro každý kmen¹⁵ nebo tyto soudy existovaly v každém městě s populací nad 120 obyvatel¹⁶, z textu příslušné Mišny není zcela patrné, zda obě varianty existovaly současně, i když se lze domnívat, že základem byly soudy kmenové a teprve následně se rozvíjely soudy v dalších městech, pokud měla minimálně 120 obyvatel. Je zřejmé, že jeden Malý Sanhedrin existoval i v chrámu, kde byl umístěn ve vnějším chrámovém okrsku.¹⁷ V ostatních městech existovaly soudy složené ze tří soudců, jelikož zde existoval jednoznačný příkaz vytvořit v každém městě soud.¹⁸

Dělení soudů podle počtu soudců mělo význam pro určení věcné působnosti jednotlivých soudů. Jak již bylo uvedeno výše jedná se více méně o tradiční chápání soudů tak, jak vychází z dochované tradice – Mišny, která byla původně ústní tradicí, následně kodifikovanou ve 2. století o.l. Do zániku Prvního chrámu v roce 586 př.o.l. neexistují jasné důkazy o tom, jak tyto soudy fungovaly. Soudnictví tak, jak je popsáno v Mišně, je potvrzeno až teprve po návratu z babylonského zajetí, kdy nejdříve byli soudci jmenováni Ezrou, který k tomu byl zmocněn perským vládcem.¹⁹

V období od návratu z babylonského zajetí do zničení Druhého (Herodova) chrámu lze konstatovat, že skutečně existovala soudní soustava tak, jak je předpokládána v Mišně. V té době se rovněž řeší otázka, jaké soudy mohly být ustavovány v obcích, které se nacházely v diaspoře, přičemž z interpretace Tóry „*Ve všech svých branách...*“²⁰ je možno dojít k závěru, že je tím míněno pouze v izraelských městech. Na druhou stranu vznikala potřeba zajistit soudní rozhodování i pro židovské komunity žijící mimo, například v Alexandrii či Babylónu. Názor, který pak převládl je ten, že v každém okrsku je třeba ustanovit soud, tj. Malý Sanhedrin,

přičemž v každé obci se počítalo s existencí soudu o třech soudcích²¹

Velký Sanhedrin byl v pozdějších obdobích nazýván také jako Sanhedrin, kdy byl spojován nejenom se soudní funkcí, ale rovněž i s funkcí politickou v rámci správy judského státu.

Soudy složené ze tří soudců měly pravomoc rozhodovat všechny civilní věci, včetně věcí, ve kterých bylo možno uložit pokutu či náhradu škody²², dále pak měly pravomoc rozhodovat ve věcech rozvodů²³ a chalica²⁴ nebo při rozhodování o konverzích²⁵

Malý Sanhedrin byl primárně soudem určeným pro řešení trestních záležitostí, tedy zejména těch věcí, kde hrozil trest smrti.²⁶ Dále pak ve věcech, ve kterých figurovala zvířata, a kde byla otázka jejich usmrcení.

Velký Sanhedrin měl neomezenou soudní, zákonodárnou a správní pravomoc, výhradní jurisdikci měl ve věcech obvinění velekněze, vůdce kmene či předsedy Sanhedrinu, stejně jako ve věci souzení falešných proroků.²⁷ Velký Sanhedrin rovněž jmenoval soudce Malých Sanhedrinů, měl právo volit krále a velekněze²⁸.

Po zboření Druhého chrámu v roce 70 o.l. dochází ke změně v organizaci židovské správy, která zasáhne i židovské soudnictví. V období mezi židovskou válkou a Bar-Kochbovým (132–135 o.l.) povstáním je autoritou Akademie v Javne, která je založena rabbi Jochananem ben Zakkajem za souhlasu císaře Vespasiána. Tato Akademie se stává centrem židovského duchovního života a zároveň se stává i vrcholnou soudní institucí. Je nutno si uvědomit, že v této době je již jurisdikce židovských soudů omezena na civilní a statusové věci, tj. že hlavní břímě rozhodovací činnosti nesou tříčlenné soudy. Význam Sanhedrinů je minimální, Velký Sanhedrin je nahrazen Akademií a malé Sanhedriny jsou zrušeny. Nicméně v této době je židovské právo stále právem uznaným římským státem, a proto jsou rozsudky židovských soudů uznávány soudy římskými.

¹⁴ EPSTEIN, Yechiel Michel. Aruch haShulchan Choshen Mishpat. Varšava, 1931. Dostupné z: <http://hebrewbooks.org/14241>, 1:15-16.

¹⁵ EPSTEIN, Yechiel Michel. Aruch haShulchan Choshen Mishpat. Varšava, 1931. Dostupné z: <http://hebrewbooks.org/14241>, 1: 16 srovnej Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 2a.

¹⁶ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 2b.

¹⁷ ELON, Menachem. The Principles of Jewish law. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica, c1975, 866 columns. Pirsum (Universita ha-Ivrit bi-Yerushalayim. Makhon le-heker hamishpaṭ ha-Ivri), mis. 6. ISBN 07-065-1415-7. s. 561.

¹⁸ Deuteronomium 16:18.

¹⁹ Ezra 7:25.

²⁰ Deuteronomium 16:18.

²¹ EPSTEIN, Yechiel Michel. Aruch haShulchan Choshen Mishpat. Varšava, 1931. Dostupné z: <http://hebrewbooks.org/14241>, 1: 18.

²² Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 2b.

²³ Talmud, Seder Našim, Traktát Gittin, 5b.

²⁴ Chalica – odmítnutí manželství levirem – bratrem zesnulého manžela, který automaticky nastupoval do manželství s vdovou, která nemá syna, viz Deuteronomium 25:5-10 a viz. Talmud, Seder Našim, Traktát Yevamot, 101a.

²⁵ Talmud, Seder Našim, Traktát Yevamot, 46b.

²⁶ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 2b.

²⁷ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 2b.

²⁸ ELON, Menachem. The Principles of Jewish law. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica, c1975, 866 columns. Pirsum (Universita ha-Ivrit bi-Yerushalayim. Makhon le-heker hamishpaṭ ha-Ivri), mis. 6. ISBN 07-065-1415-7. s. 562.

Židovské soudnictví v diaspoře

Porážka Bar-Kochby znamená konec jakékoliv autonomie Židů, ať již politickou či soudní. Na území Izraele sice i dále působí Akademie v čele s patriarchou, ale její význam je značně omezen. V té době zažívají rozkvět židovská centra v diaspoře, zejména pak centra v Perské říši, zejména pak v Babylonii, kde Židé požívají poměrně velmi širokou autonomii.²⁹ I zde se utvářejí významné akademie, které jsou nejenom duchovními centry a centry vzdělání, ale které na sebe berou i roli justičních orgánů pro židovskou komunitu. Postavení akademií je silné, vzhledem k jejich uznání ze strany vládců země, ať již se jednalo o Peršany či následně o muslimy. Veškerá justiční správa je podřízena akademiím, které rozhodují zejména o tom, kdo může být soudcem.³⁰

Mezi palestinskou komunitou a perskou komunitou dochází k čilé výměně informací a rovněž i k řešení různých sporů, kdy platí *usus*, že soudce jmenovaný v Babylonii (Persii) může vykonávat svůj úřad v Palestině, ale nikoliv naopak.

Naproti takto velmi centralizované židovské samosprávě vznikají dvě další centra v raném středověku, a to jednak ve Španělsku a jednak v Evropě, ve Franské říši. Tyto dvě centra jsou od sebe velmi odlišná svým politickým vývojem i postavením židovských komunit.

Ve Španělsku vládne za muslimské nadvlády velmi tolerantní duch, který vede k tomu, že židovská komunita má zachovány vlastní autonomii, včetně autonomie soudní.³¹ Dohled nad výkonem soudnictví si ponechávají významné akademie, obdobně jako tomu bylo v Persii a Babylonii. Jako i jinde v muslimských státech, i zde dochází ke značné modernizaci židovského civilního práva tak, aby toto bylo konkurence schopné vůči islámskému právu. Jedná se zejména o možnosti různých obchodních transakcí a rovněž o snahu udržet si určitou autoritu na židovskou komunitu, která by jinak mohla v běžných civilních sporech vyhledávat pomoc u muslimských soudů.³² Tento režim tolerance pře-

žil i první vlnu reconquisty a skončil vyhnáním Židů ze Španělska v roce 1492.

Naproti tomu u aškenázů³³ v Evropě, v dnešním Německu a Francii existovala daleko větší izolace jednotlivých obcí. Na rozdíl od Španělska či Babylonu, zde nenajdeme jednoznačná centra, která by udávala jednotný tón aplikaci židovského práva. Nelze však tvrdit, že by v rámci Evropy došlo k fragmentaci židovského práva, spíše naopak. Roztříštěnost židovské samosprávy podporovala samostatně působící rabíny a učence, kteří o to více pracovali na výkladu právních norem. Do roku 1300 vzniklo na území Evropy daleko větší množství komentářů a jiných význačných náboženských děl než v Babylonii.³⁴

Soudnictví je v Evropě součástí samosprávy každé náboženské obce, kdy však dochází k mnoha praktickým problémům, jako je například nedostatek kvalifikovaných osob na posty soudců a vzniká debata, zda a kdy lze jmenovat členy soudů i osoby bez patřičné kvalifikace. Rozvojem měst pak dochází k ještě větší fragmentaci aplikace židovského práva podle míry autonomie, která byla židovským obcím v daných místech poskytnuta.³⁵

Soudní samospráva úzce souvisela s personalitou práva, která byla v Evropě silně aplikována. Každá národnost se měla řídit svým právem. K tomu účelu byly ze strany státu vydávány o právní předpisy, které měly vymezit míru této právní autonomie. Z českých zemí jsou známá tzv. Židovská statuta vydaná v roce 1254 Přemyslem Otakarem II., jejich obsah vycházel z dřívějších dokumentů obdobného druhu, které byly vydány na území Rakouska nebo papežem.³⁶ Židovská samospráva neměla však oprávnění rozhodovat trestní věci, které byly vyhrazeny státu. Židovské soudy se proto zabývaly zejména civilními spory mezi členy komunity, které mohly být řešeny na dvou úrovních, a to na úrovni oficiálního rabínského soudu ustaveného pro každou obec, kterému předsedal rabín – soudce, anebo se jednalo o soudy, ve kterých nemusel rabín zasedat, tzv. laické soudy, které působily jako soudy rozhodčí.

²⁹ MARCUS, Jacob Rader a Marc SAPERSTEIN. *The Jew in the medieval world: a source book, 315–1791*. Rev. ed. Cincinnati: Hebrew Union College Press, c1999, xxxii, 570 p. cm. ISBN 08-782-0217-X. s. 209.

³⁰ HECHT, Neil S. *An introduction to the history and sources of Jewish law*. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 174.

³¹ HECHT, Neil S. *An introduction to the history and sources of Jewish law*. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 271.

³² HECHT, Neil S. *An introduction to the history and sources of Jewish law*. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 274.

³³ Označení oblastí původního židovského osídlení v západní Evropě na březích Rýna. Později se slovo Aškenáz stalo synonymem pro Německo, německé Židy a jejich potomky, kteří migrovali na východ zejména do Polska a Litvy.

³⁴ HECHT, Neil S. *An introduction to the history and sources of Jewish law*. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 303.

³⁵ HECHT, Neil S. *An introduction to the history and sources of Jewish law*. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 308.

³⁶ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 215 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3802-516. s. 25.

V rámci aškenázského, ale i sefardského okruhu existuje od středověku poměrně velice silná snaha o sjednocení aplikace židovského práva, a to jak v rovině soudní, tak i v rovině liturgické. V aškenázské oblasti jsou známy rabínské sněmy v rámci jednotlivých zemí, které dokonce v některých otázkách přijímají závazná rozhodnutí.

Zároveň dochází ke snaze sebrat do přehledného kodexu platné židovské právo tak, aby jeho jednoduchá aplikace byla co nejjednodušší a hlavně jednotná. Za významnou snahu v tomto lze označit dílo rabiho Moše ben Maimona, známého jako Maimonides, Mišne Tora, z let 1170–1180, které je sebráno do 14 tematicky rozdělených knih. Druhou sbírkou tohoto druhu je pak sbírka Šulchan Aruch, kterou sepsal rabi Josef Karo v roce 1563. Šulchan Aruch byl následně doplněn rabbi Mojžíšem Isserlesem o dílo Mapa leŠulchan Aruch, což jsou glosy a výklady aškenázské tradice k původnímu textu.³⁷

Autonomie židovských obcí přetrvala až do konce 18. století, od té doby rabínské soudy existovaly, nicméně jejich pravomoc byla omezena na otázky spojené s náboženstvím. Řešení soukromoprávních sporů mohly činit pouze na základě dohody obou stran, tj. jako určité formy rozhodčího řízení. Význam rabínských soudů tak oblastí aplikace práva, s výjimkou práva náboženského upadal. Pojetí rabínských soudů jako náboženských institucí je dodnes přetrvávající v židovské diaspoře. Rabínské soudy zde fungují v rámci jednotlivých komunit a řeší otázky spojené zejména s osobním statutem v rámci každé obce, jako jsou rozvody, konverze, chalica atd. Role rabínských soudů jako soudů rozhodčích závisí na charakteru té či oné komunity. Známá je rozhodčí doložka obsažená v některých svatebních smlouvách uzavíraných ve Spojených státech, kterou se rozhodnutí o vypořádání manželství (Ketuby³⁸) svěčuje rabínskému soudu.³⁹

³⁷ MARCUS, Jacob Rader a Marc SAPERSTEIN. *The Jew in the medieval world: a source book, 315–1791*. Rev. ed. Cincinnati: Hebrew Union College Press, c1999, xxxii, 570 p. cm. ISBN 08-782-0217-X. s 227.

³⁸ Ketuba je písemná manželská smlouva, která obsahuje mj. závazky manžela vůči manželce a výši věna, respektive vypořádání manželství pro případ rozvodu. Ketuba se podepisuje v rámci svatebního obřadu a je vždy majetkem ženy, které s tím dostává jistého zajištění pro případ rozvodu či manželovy smrti.

³⁹ Např. Liebermannova klauzule u konzervativních svatebních smluv, která je vlastně rozhodčí smlouvou. Jejím autorem je rabin Dr. Saul Lieberman a byla poprvé definována v roce 1954. Klauzule je důležitá, protože se snaží zkombinovat požadavky na rozhodčí smlouvu amerického práva, která však bude vymahatelná i podle židovského práva. Dále srovnej s GREENBERG-KOBRIN, Michelle. Civil Enforceability of Religious Prenuptial Agreements. *Columbia Journal of Law and Social Problems*. 1999, roč. 32, č. 4, s. 359–400. Dostupné z:

Rabínské soudy v Izraeli

Zásadní změna v pojetí rabínských soudů nastala po vzniku Státu Izrael, kdy byly rabínské soudy zřízeny jako soudy státní, tj. součást státního soudnictví. Jejich státní charakter se odráží mimo jiné v zákazu užívat tyto soudy pro rozhodování soukromoprávních sporů. Jejich pravomoc je vymezena zákonem a zahrnuje zejména rozhodování ve věcech osobního stavu, tzn. že registrují sňatky a provádějí rozvodová řízení, rozhodují o konverzích. V těchto otázkách se jedná o výlučnou pravomoc, kterou nemají jiné soudy v Izraeli.⁴⁰ Dále pak mají i určité pravomoci, které však konkurenčně vykonávají i soudy obecné civilní, zde se jedná zejména o ta řízení, která souvisí s rozvodem, tj. vypořádání majetku a péče o děti. Konkurenční pravomoc je to proto, že je možné toto řízení zahájit i u obecného soudu. Řízení zahájené dříve znamená překážku věci zahájené pro druhý systém.

Zásadním rozdílem oproti celé židovské historii po zboření Druhého chrámu je ta skutečnost, že rozhodování rabínských soudů je zde bráno jako rozhodování státu, respektive rozhodnutí jeho jménem. To má samozřejmě dopad i na otázku jak jsou vedena řízení před rabínským soudem, respektive čím vším jsou rabínské soudy zde vázány.

Jednání židovských soudů

Samotný proces před rabínskými soudy vychází opět z biblické tradice. Pro dnešní dny je důležitější ta část úpravy, která se týká civilního práva (Dinej Mamonot), protože trestněprávní věci již rabínské soudy neřeší. U civilních sporů vycházejí z bible, kde Jitro, Mojžíšův tchán doporučil Mojžíšovi, aby vybral schopné muže, kteří budou soudit lid, kdykoliv bude třeba⁴¹, platí, že tyto spory mohou být souzeny jak ve dne tak i večer. Mišna toto dále rozvádí tím, že konstatuje, že civilní spory mohou být souzeny ve dne a dokončeny v noci.⁴² Z toho vyplývá, že řízení před rabínským soudem mělo být vždy zahájeno ráno a protože řízení mohlo, respektive spíše mělo, skončit tentýž den mohlo se protáhnout do noci. Přičemž hrozí i protažení sporů do noci nebo dlouho do večera, Mišna konání soudů v pátek a v předvečer svátků nedoporučuje tak, aby nemohlo dojít ke kolizi⁴³, přičemž ve výjimečných pří-

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/collsp32&div=22&g_sent=1&collection=journals. S. 378.

⁴⁰ SHAPIRA, Amos a Keren C DEWITT-ARAR. *Introduction to the law of Israel*. Boston: Kluwer Law International, 1995, xxix, 424 p. ISBN 90-654-4835-7. s. 76.

⁴¹ Exodus 18:22.

⁴² Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 32a.

⁴³ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 32a.

padech se řízení mohlo konat. Problém je spatřován v tom, že by soudci již mohli zapomenout, co se v řízení událo, pokud by toto bylo odročeno až na neděli, tj. první pracovní den po šabatě.⁴⁴

Kvalifikace soudců

Požadavky na kvalifikaci soudců nejsou přímo stanoveny v Tóře, i když již tolik odkazované znění knihy Exodus říká, že Mojžíš dostal radu, aby vybral „*schopné muže, kteří se bojí Boha, milují pravdu a nenávidí úplatek*“.⁴⁵ Osobní charakteristiku osob, které se měly stát soudci rozpracovává až Maimonides ve svém díle Mišne Tora, kde dochází k závěru, že soudci by měli mít sedm základních vlastností, které jsou moudrost, skromnost, bohabojnost, pohrdání penězi, lásku k pravdě, lásku k lidem a dobré jméno.⁴⁶ Kvalifikace soudců jako osob znalých Tóry vycházela z původní praxe jmenování soudců tzv. smichou. Smicha je založena na způsobu, kterým pověřil Mojžíš Jozueho vedením, kdy na něho vložil ruce⁴⁷. Tímto způsobem byli rovněž dříve jmenováni soudci, kdy obdrželi jmenování od svého předchůdce. Následně bylo jmenování soudcem pravomocí Sanhedrinu⁴⁸, později, v době po Bar Kochbově povstání byli soudci v Babylonii jmenováni zdejším Exilarchou, respektive přestavenými jednotlivých škol.⁴⁹

Později byly smichy opuštěny, zejména z toho důvodu, že byl problém definovat onu autoritu a bylo přijato vysvětlení, že rabínské soudy vykonávají svou pravomoc v zastoupení a na základě moci původního Sanhedrinu⁵⁰. Zánikem přímé autority, které by jmenovala soudce, vznikl rovněž problém s jejich výběrem, kdy tento byl následně v mnoha obcích činěn volbou. Ve Střední Evropě nebylo neobvyklé, že se soudcem stal rabín obce, kde působil, v případech větších obcí mohli

být zvoleni i další soudci.⁵¹ Soudcem se mohl stát pouze rabín, tzn. osoba, která vystudovala ješivu⁵² a obdržela všechna povolení. V rámci rabínského soudu mohli zasedat i laici (tzn. nikoliv rabíni), ale pouze jako členi soudu.

Po vzniku Izraele v roce 1948, respektive poté co byl přijat zákon o rabínských soudech⁵³, se situace v Izraeli změnila do té míry, že soudci státních rabínských soudů, které mají zákonem vymezenou pravomoc, jsou jmenováni prezidentem Izraele na návrh Komise pro jmenování soudců náboženských soudů. Tato komise je složena z 10 členů, kteří jsou zástupci jak Vrchního rabinátu, tak i státu a advokátní komory. Jedná se tedy o soudce, kteří jsou jmenováni do své funkce státem. Mimo státní rabínské soudy, fungují v některých izraelských komunitách vlastní rabínské soudy, tyto nemají státem přiznanou pravomoc a působí tak hlavně jako soudy rozhodčí.

Procesní pravidla rabínských soudů

Procesní pravidla pro jednání rabínských soudů jsou založena na zásadách rovnosti stran, ústnosti řízení a nezávislosti soudu a soudců. Z povahy existence židovských soudů vyplývá, že od počátku měly řešit spory, a tím i vykládat právo a zajišťovat spravedlnost. Protože rabínské soudy se zabývají v pouze věcmi civilními je jedním ze základních rysů soudního řízení snaha soudu přivést strany sporu ke kompromisu a dohodě. Tato snaha vychází zejména z názoru, že Hospodin uložil vynášet ve svých branách pravdu a pokojný soud⁵⁴, k čemuž se následně Talmud přidává argumentaci založenou na příkazu pokojného soudu, tj. smířčího soudu, kdy dohoda posvěcená soudem je lepší než striktní rozhodování dle práva. Striktní rozhodnutí dle práva nemusí udržet pokoj, a to z toho důvodu, že vždy je jedna ze stran poražena⁵⁵. Při každém řízení se tedy soud musí pokusit nalézt se stranami dohodu a spravedlivé řešení než přistoupí k rozhodnutí podle práva. Při rozhodování podle práva, může být rozhodnutí soudu pocitováno jako ve svém důsledku nespravedlivé a i příliš tvrdé, i z toho vychází primární požadavek na smířčí jednání před rozhodnutím imperativním.

⁴⁴ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 35a.

⁴⁵ Exodus 18:21 – použité znění je z ekumenického překladu bible české biblické společnosti, naproti tomu překlad rabína Sidona užívá termínu *čestné muže*, in SIDON, Karol. *Pět knih Mojžíšových: včetně Haftarot*. 1. vyd. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-8085924-67-1. s. 40.

⁴⁶ MAIMONIDES, Moses a Eliyahu TOUGER. *Mishneh Torah: a new translation with commentaries and notes*. Nyu York: Moznayim, 752-76819911992-20072008, v. <3, 5-8, 11-14, 17>. ISBN 978188522058517. Kniha Soudci 2:1-7.

⁴⁷ Numeri 27:22.

⁴⁸ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 2a.

⁴⁹ ELON, Menachem. *The Principles of Jewish law*. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica, c1975, 866 columns. Pirsun (Universiṭa ha-Ivrit bi-Yerushalayim. Makhon le-heker ha-miṣpaṭ ha-Ivri), mis. 6. ISBN 07-065-1415-7. s. 563.

⁵⁰ Talmud, Seder Našim, Traktát Gittin, 88a.

⁵¹ HECHT, Neil S. *An introduction to the history and sources of Jewish law*. New York: Oxford University Press, 1996, xvii, 466 p. Publication (Boston University. Institute of Jewish Law), no. 22. ISBN 01-982-6262-0. s. 326.

⁵² Ješiva je židovská škola vyššího vzdělání, kde je studován zejména Talmud a halacha, je základním předpokladem pro získání rabínského oprávnění.

⁵³ Dayanim Act 5715-1955.

⁵⁴ Zacharjáš 8:16.

⁵⁵ Talmud, Seder Nezikin, Traktát Sanhedrin, 6b.

Zásadní pozornost je věnována rovnosti stran před soudem, a to jak zajištění rovného postavení obou stran, kdy základ rovného postavení stran sporu vychází již z Tóry, kdy je stanoveno: „*Nedopustíte se bezpráví při soudu. Nebudeš nadřžovat nemajetnému ani brát ohled na mocného; budeš soudit svého bližního spravedlivě.*“⁵⁶ Z tohoto verše je možné vyčíst několik příkazů, které mají za úkol zajistit právo na spravedlivý soud a rovnost před ním. Nejdříve je zde obecný příkaz „*budeš soudit bližního spravedlivě*“, který je třeba vykládat široce, tzn. každého budeš soudit spravedlivě, Maimonides vykládal spravedlivé souzení takto: „*Co se rozumí spravedlivým rozsudkem? Posoudit účastníky s ohledem na všechny okolnosti. Kdy jedné straně nebude umožněno tak dlouho jak bude potřebovat, když druhá bude nařženo, aby mluvila stručně. K jedné straně nebude přistupováno vlídně a mluvit s ní mile a druhá přistupovat přísně a mluvit s ní přísně.*“⁵⁷ Z čehož lze dovodit, že nejenom je zde právo jednat vůči soudu pro všechny strany, ale i povinnost soudu obě strany stejně vyslechnout. Stejně pravidlo platí i pro případné zastoupení stran v řízení. Na druhou stranu pokud na jedné straně sporu stojí více účastníků a na druhé jenom jedna, je ta početnější strana povinna si vybrat jednu osobu, která za ně bude mluvit.⁵⁸

Druhá povinnost je spojena s postavením účastníků ve společnosti, tzn. soudy by neměly nadřžovat nemajetným jenom proto, že jsou chudí⁵⁹. Třetí je povinnost je zákaz bezpráví při soudu, tj. doplňující příkaz ke spravedlivému rozhodování. V tomto příkazu se odrážá zejména připuštění rovných šancí v rámci řízení. Například jednání by se nemělo konat bez přítomnosti žalovaného, stejně jako by se jednání mělo konat v místě žalovaného. Žalovaný má vždycky právo a dokonce i povinnost se k věci vyjádřit po přednesu žaloby.

Při jednání rabínskému soudu je třeba zachovávat důstojnost soudu tím, že strany mají před soudem stát⁶⁰, pokud jim není dovoleno si sednout soudem⁶¹. V rámci rovnosti stran však platí, že je-li soudem povoleno si sednout, musí tak být umožněno i straně druhé, a to i přes to, že je jedna ze stran učenější⁶².

⁵⁶ Leviticus 19:15.

⁵⁷ MAIMONIDES, Moses a Eliyahu TOUGER. *Mishneh Torah: a new translation with commentaries and notes*. Nyu York: Moznayim, 752-76819911992-20072008, v. <3, 5-8, 11-14, 17>. ISBN 978188522058517, Kniha Soudci 20:1.

⁵⁸ EPSTEIN, Yechiel Michel. Aruch haShulchan Choshen Mishpat. Varšava, 1931. Dostupné z: <http://hebrewbooks.org/14241>, 17: 8.

⁵⁹ Srovnej Exodus 23:3: Ani nemajetnému nebudeš v jeho sporu nadřžovat.

⁶⁰ Deuteronomium 19:17.

⁶¹ EPSTEIN, Yechiel Michel. Aruch haShulchan Choshen Mishpat. Varšava, 1931. Dostupné z: <http://hebrewbooks.org/14241>, 21: 3.

⁶² MAIMONIDES, Moses a Eliyahu TOUGER. *Mishneh Torah: a new translation with commentaries and notes*. Nyu

Zajímavé je, že není zcela jasné, zda porada soudu je nebo není tajná, Maimonides uvádí, že jeruzalémský zvyk je, že porada se koná tajně. Rozsudek je následně vyhlášen veřejně, důvodem je, aby strany nevěděli, jak jednotliví soudci hlasovali. Na druhou stranu je možné, že některé soudy měli porady o rozhodnutí veřejné, tj. pouze s vyloučením stran, kdy se jich mohli účastnit studenti.⁶³

Samotné rozhodnutí se vyhlášovalo vždy ústně a ve stoje. Rozsudek vyhláší předseďa daného soudu⁶⁴. Poměr hlasování není zveřejněn a písemné vyhotovení rozsudku vždy podepisují všichni soudci.

Popsaná procesní pravidla byla postupem času upravena tak, aby odpovídala zvyklostem zemí, kde se daná komunita nacházela. Tradičně soudy zasedají v synagoze, jakožto místu, kde se schází celá komunita. Nicméně v některých obcích byly časem zbudovány samostatné jednací místnosti pro rabínské soudy⁶⁵. V Izraeli jsou procesní pravidla státních rabínských soudů upravena v pravidlech soudního řízení, které vydal Vrchní rabinát Státu Izrael⁶⁶, tyto byly zpracovány i s ohledem na procesní pravidla státních soudů, tzn. zahrnují i určité prvky z anglosaského procesního práva. Institucionalizované rabínské soudy, zvláště v USA, Jižní Africe a Anglii mají často své procesní pravidla rovněž kodifikována. Tato pravidla jsou z hlediska pramenů židovského práva považována za tzv. místní zvyklost – minhag⁶⁷ a nesmí principiálně odporovat primárním pramenům židovského práva.

Z výše uvedeného je patrné, že židovský soudní systém se vyvíjí do dnešních dnů a již od biblických dob patřil k velmi propracovaným systémům. Zajímavé jsou rovněž jednotlivá pravidla pro vedení procesu, která jsou velmi podobná těm, která nacházíme v současných procesních pravidlech států. Na druhou stranu, židovské soudnictví neprojednává otázky trestního práva, a proto trestní proces je zmapován pouze na úrovni talmudické tradice či pozdějších teoretických komentářů. Civilní proces však hrál významnou roli v jednotlivých obcích, bez ohledu na míru jejich autonomie, protože platilo, že Židé se raději soudili u soudů židovských než nežidovských. V současnosti stále ra-

York: Moznayim, 752-76819911992-20072008, v. <3, 5-8, 11-14, 17>. ISBN 978188522058517, Kniha Soudci 21:4.

⁶³ ELON, Menachem. The Principles of Jewish law. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica, c1975, 866 columns. Pirsum (Universiřah ha-İvrit bi-Yerushalayim. Makhon le-řeřer hamishpař ha-İvri), mis. 6. ISBN 07-065-1415-7. s. 578.

⁶⁴ MAIMONIDES, Moses a Eliyahu TOUGER. *Mishneh Torah: a new translation with commentaries and notes*. Nyu York: Moznayim, 752-76819911992-20072008, v. <3, 5-8, 11-14, 17>. ISBN 978188522058517, Kniha Soudci 21:3.

⁶⁵ Například v Praze.

⁶⁶ Takkanot haDiuyun 1960.

⁶⁷ Minhag – místní zvyklost – je jedním z pomocných pramenů židovského práva. V rámci minhagu je možné připustit i aplikaci práva, které není součástí halachy.

bínské soudy existují a jako soudy rozhodčí působí například v USA, na druhou stranu rabínské soudy v Izraeli jsou zdrojem určitého napětí mezi sekulárním a náboženským pojetím práva.

Summary

The submitted paper analyses the institution of court in Judaism. It is submitting brief historic overview over Jewish judiciary institution. As the phenomenon of Je-

wish legal reasoning is quiet famous it is necessary to analyse also the proper legal forums, where the legal argumentations could and can take place. Moreover the paper analyses the elementary grounds of civil rules of procedure in as it has been codified through the course of history. It may be interesting but not surprising that main principles of Jewish rules of procedure are quite close to those that are recognized today.